

Türkiye’de Bağımsız Muhasebe Denetiminin Gelişim Süreci 1990-2011

Prof. Dr. Oktay Güvemli

Prof. Dr. Mehmet Özbirecikli

Prof. Dr. Oktay Güvemli
Marmara Üniversitesi E. Öğr. Üyesi

Prof. Dr. Mehmet Özbirecikli
Mustafa Kemal Üniversitesi Öğr. Üyesi

Özet

Türkiye’de bağımsız muhasebe denetiminin, vergi amaçlı olarak XX. yüzyılın ilk yarısı ortalarında başladığı görülmektedir. Modern anlamda bağımsız denetim faaliyetleri 90’lı yıllarda başlamış ve günümüz Türkiye’sinde bağımsız muhasebe denetimi uygulaması beş farklı alanda gelişmiştir. Söz konusu denetim alanları:

1. Maliye Bakanlığı’nca Yapılan Denetleme-1989
2. Sermaye Piyasası Kurulu ve Sermaye Piyasasına Dönük Denetleme-1987
3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Bankaların, Finansman Şirketlerinin Bağımsız Muhasebe Denetimi-1999
4. Sigorta Denetleme Kurulu ve Sigorta Şirketlerinin Bağımsız Denetimi-1994
5. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu ve Enerji Piyasasına Dönük Bağımsız Denetim-2003

Dolayısıyla Türkiye’de bağımsız muhasebe denetimi alanındaki faaliyetlerin gelişme dönemi 1990-2010 yılları arası olmuştur. Bu çalışmanın amacı, 1990’lı yıllarda başlayan bağımsız muhasebe denetiminin 2011 yılı başına kadar olan 20 yıllık tarihsel gelişim sürecini yukarıda sıralanan beş denetim alanı açısından ayrı ayrı inceleme konusu etmek suretiyle bağımsız muhasebe denetiminin ulaştığı seviyeyi ortaya koymaktır.

Anahtar sözcükler: Muhasebe Denetimi, Bağımsız Denetim
JEL sınıflandırması: M41, M42

Abstract (The Development Process of External Audit in Turkey: 1990- 2010)

It is seen that external audits started in the first half of the 20th century in Turkey for taxing purpose. External audits are performed in five fields in today’s Turkey. External audits in modern sense started in the years 1990s and have developed in five different audit fields. The mentioned five different audit fields are as follows:

1. *Tax purpose audit at the Ministry of Finance* starting in 1989.
2. *Independent audit at Capital Markets* starting in 1987.
3. *Independent audit at banking sector* starting at the end of 1999.
4. *Independent audit at insurance sector* starting in 1994.
5. *Independent audit at energy market* starting in 2003.

Accordingly the years between 1990 and the beginning of 2011 became the period of external audit's development in Turkey. The aim of this study is to investigate 20-year-period of development process of external audit starting in 1990s in order to reveal the point the external audit applications have reached.

Key words: Auditing of Accounting, Independent Auditing

JEL classification: M41, M42

Giriş

Türkiye’de bağımsız muhasebe denetiminin vergi amaçlı olarak XX. yüzyılın ilk yarısı ortalarında başladığı görülmektedir. Cumhuriyet devrimleri arasında çağdaş vergiciliğe dönük üç yasal düzenleme getirilmiştir:

- Muamele vergisi yasası (1927 tarih ve 1039 sayılı yasa)
- Kazanç vergisi yasası (27 Şubat 1926 tarih ve 755 sayılı yasa)
- Dâhili İstihlak Vergi ve Resimleri yasası (12 Haziran 1930 tarih ve 1718 sayılı yasa)

Bu üç yasal düzenleme ile vergiler, hem mali tablolar üzerinden ve hem de beyana dayalı olarak alınmaya başlanmıştır. Bu iki husus bir yandan muhasebeye verilen önemi ortaya çıkartırken, bir yandan da denetim ihtiyacını doğuruyordu (Üçüncü, 1943). 1926’da kabul edilen Türk Ticaret Kanunu ile muhasebenin defter ve kayıt usulleri de düzene sokulmağa çalışılmıştır.

Devlet, yukarıda sözü edilen yasalarda, mali tabloların, devletin gelir memurları yanında serbest hesap uzmanları tarafından da muhasebe denetiminin yapılabileceğini belirtmiştir. Bu uygulamanın fazla etkili olmadığı ve devletin kimi emekli olmuş uzmanlarının bu yıllarda (1927-1945) ilk bağımsız muhasebe denetçileri olarak çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada, 1990’lı yıllarda başlayan bağımsız muhasebe denetiminin 2011 yılına kadar olan 20 yıllık tarihsel gelişim süreci aşağıda sıralanan beş denetim alanı açısından ayrı ayrı inceleme konusu edilmektedir:

1-Maliye Bakanlığı’na Yapılan Denetleme

a-Muhasebe Mesleğinin Örgütlenmesi (1989)

b-Tekdüzen Hesap Planı (1992)

- c-Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) (1999)
- d-Yeni Türk Ticaret Kanunu (2011)
- 2-Sermaye Piyasası Kurulu ve Sermaye Piyasasına Dönük Denetleme (1987)
- 3-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Bankaların, Finansman Şirketlerinin Bağımsız Muhasebe Denetimi (1999)
- 4-Sigorta Denetleme Kurulu ve Sigorta Şirketlerinin Bağımsız Denetimi
- 5-Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu ve Enerji Piyasasına Dönük Bağımsız Denetim

1.Maliye Bakanlığı'nca Yapılan Denetleme

1.1.Muhasebe Mesleğinin Örgütlenmesi

Türkiye'de muhasebecilik ve denetçilik mesleği, devlete ve yasalara güdümlü olarak örgütlenmiş ve buna bağlı olarak belirli denetim standartları kanun koyucu tarafından yazılı kurallar halinde ve yasalar kapsamında düzenlenmiştir. Bu süreçte Maliye Bakanlığı önemli rol oynamıştır. Muhasebeciliğin meslek haline gelmesi ve bağımsız denetçilik mesleğinin oluşmasına etkileri aşağıda kronolojik olarak ve alt başlıklar halinde açıklanmaktadır.

1.1.1. Muhasebe Mesleğinin Örgütlenme Çabaları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra geçen zaman içinde hiçbir örgütün gelişimi muhasebe mesleğinin örgütlenme çabaları kadar güçlükle karşılaşmamıştır. Muhasebe mesleği örgütlenme girişimi ilk olarak 1932 yılında olmuş ve 1989 yılına kadar dokuzuncu girişimde örgütlenme ile ilgili yasal düzenleme yürürlüğe konulabilmiştir (Yazıcı, 1986; Aysan ve Sarıoğlu, 1998).

İlk önce Ticaret Bakanlığı sonra da Maliye Bakanlığı tarafından 1932, 1938, 1949, 1956, 1960, 1966, 1980, 1984 yıllarında yapılan yasal düzenlemelerin hepsi başarısız olmuştur. Ancak 1989 yılındaki dokuzuncu girişim başarılı olabilmektedir. Yazıcı (1986), çalışmasında bu girişimlerin başarısızlığını ve gecikmenin nedenlerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

-Özellikle XX. yüzyılın ilk yarısında yeterli sayı ve nitelikte muhasebeci yoktu ve denetlenecek işletme sayısı da fazla değildi.

-Denetlenecek işletmelerin bağlı oldukları Ticaret ve Sanayi Odaları muhasebecilik mesleğine sahip çıkmamışlar ve yasal düzenlemeye destek vermemişlerdir.

-Muhasebecilik mesleği daha çok vergicilik açısından ele alınmıştır. Vergi ağırlıklı olarak muhasebeye yaklaşım eskisi kadar olmasa da halen devam etmektedir.

-Muhasebecilik mesleğinin temsil yetkisi ile avukatların temsil yetkileri birbirine karıştırılmıştır. Yani hesap anlaşmazlığı ile yargı anlaşmazlığı birbirine karıştırılmıştır. Bu ayrım bugün artık netleşmiştir.

-Muhasebecilik mesleğini yapanların daha fazla çaba gösterememeleri, mesleğin örgütlenmesi ihtiyacının iyi anlatılamaması, hazırlanan yasa tasarılarının yeterli olamaması gibi başka nedenlerin de söz konusu olduğu belirtilmektedir.

Ortadoğu ülkelerinde görüldüğü üzere Türkiye genellikle, muhasebe tarihinde devletçi bir ülke görünümündedir. Devlet muhasebesi devlete ait iktisadi kuruluşlarda gelişmiştir (Güvemli, 2001: 673).

1.1.2. 3568 Sayılı SM – SMMM ve YMM Kanunu

13 Haziran 1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanıp yürürlüğe giren ve Türkiye’de muhasebe mesleğinin örgütlenmesini sağlayan 3568 sayılı kanunun gerekçesinde yer alan aşağıdaki hususlar dikkati çekmektedir (Güvemli, 2001: 683-684):

- Devletin vergi ihtiyacı artmıştır, devletin vergi denetimi yeterli değildir. Bu yasa ile denetim artacak ve vergi geliri fazlalaşacaktır.

- Mevcut vergi sistemi karmaşık ilişkiler yaratmakta ve karmaşıklık nedeni ile vergi yükümlüleri güçlükle karşılaşmaktadırlar. Onlara yasal yetkiler ile donatılan muhasebeciler yardımcı olacaklardır.

- Sermaye şirketlerinin sayıları giderek artmakta ve bunlar sermaye piyasasından yararlanmaktadırlar. Dolayısı ile bu şirketlerin denetlenmeleri gerekir. Uygulamada sermaye piyasasından yararlanan sermaye şirketlerinin bu amaca dönük olarak denetleme yetkisi bu yasa ile yapılan denetimin dışında kalmıştır.

- İngiltere 1870, Fransa 1881, Amerika Birleşik Devletleri 1886, Hollanda 1895, Almanya 1899, İsviçre 1941, Arjantin 1945, Brezilya ve Meksika 1946, Hindistan 1949 yıllarında yasal düzenlemelerini yapmışlardır. Türkiye bu örgütlenmeyi bir an önce gerçekleştirmelidir.

- Serbest muhasebecilik ve vergi danışmanlığı ile uğraşan meslek mensupları zaten vardır. Bunları düzenli ve disiplinli bir meslek örgütü içine almak gereği vardır.

- İktisadi kalkınma için gerekli kaynakların, gerekli güvenilir bilgilerin sağlanması için denetleme önem taşımaktadır ve bunun için de örgütlenmeye ihtiyaç vardır.

Bu amaç ve ilkeler yasanın gerekçesinde yer almaktadır. Yasanın genel gerekçesinde yer alan bu amaçlar yanında, yasanın birinci maddesinde yer alan amacı da belirtmek gerekir:

Madde 1: Bu kanunun amacı, işletmelerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumu ilgililerin ve devlet kurumlarının yararına tarafsız bir şekilde sunmak (3568 Sayılı Kanun Md.1).

Yirmi yıllık uygulama sonuçlarına bakıldığında yasanın ilk maddesinde yer alan amaçlardan daha çok yasanın genel gerekçesinde yer alan amaçlar ön plana çıkarılmış ve uygulanmıştır. Yasa, işletmelerin ülke iktisadi yapısı içinde güçlendirilmesi, çağdaş denetleme usullerine ulaşılması gibi hedeflerden ziyade Maliye Bakanlığı'na hizmet vermiştir. Bu durumu iki olgu desteklemiştir. Bunlardan ilki yasanın birçok maddesinde Maliye Bakanlığı'na atıf yapılmış olması, ikincisi ise, geleneksel olarak Türk işletmelerinde muhasebe anlayışının vergi için tutulmakta olmasıdır (Güvemli, 2009).

Yasada meslek mensupları ve görevleri aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

Tablo 1: Meslek Yasasında Unvanlar ve Görevleri

Meslek Unvanı	Görevi
SM	Muhasebe Kayıt İşleri
SMMM	Denetleme ve Muhasebe Kayıt İşleri
YMM	Mali tabloların Onayı ve Denetleme

Kaynak: Güvemli, 2001: 684.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, yasada üç unvan ve üç görev belirlenmiştir. Her unvanın bir asıl işinin olduğu ve SMMM (Serbest Muhasebeci Mali Müşavir) ile YMM'nin (Yeminli Mali Müşavir) asıl işleri yanında önceki unvanın asıl işini yapabilmek ile görevlendirildikleri dikkati çekmektedir.

Serbest Muhasebecilerin (SM) görevi, gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince defter ve belgeleri tutmak, bilanço ve kar zarar tablosu beyannameleri ile diğer beyannameleri düzenlemek ve benzeri işleri yapmaktır (3568 Sayılı Kanun Md.2). SM'ler genellikle Ticaret Meslek

Lisesi mezunu olup iki yıllık staj sonrası sınav ile unvan almaktaydılar. Bu unvan, mevcut serbest muhasebecilerin hakları korunarak, 2008 yılında kaldırılmıştır (10.7.2008 Tarih ve 786 Sayılı Yasa).

SMMM'ler uygulamada en hızlı gelişme gösteren unvan sahipleri olmuştur. Yasanın en güçlü unvanı olmakla birlikte yüksek tahsil gerektiren adayların iki yıllık staj süreleri vardır ve sınav ile unvanı elde edebilmektedirler. SMMM'lerin temel görevi denetlemedir. Bugün 3568 sayılı yasanın uygulayıcı kitlesi SMMM'lerden oluşmaktadır. SMMM'ler işletmelerin üç aylık geçici vergi beyannamelerini ve yıllık kurumlar vergisi beyannamelerini elektronik ortamda kendi şifrelerini kullanarak gönderirler. Yeminli Mali Müşavir'den yararlanan kurumlar bu zorunluluğun dışındadırlar. Bu unvanı kullananların en ilginç yanı asıl görevleri olan muhasebe denetimi görevlerini yerine getirdikten sonra denetleme sonuçlarını rapor haline getirme ve imzalama yetkilerinin olmamasıdır. Sadece sermaye artırımını vb. gibi işlemlerde rapor düzenleme yetkileri vardır. Bu nedenle SMMM'ler işletmelerde ya danışman olarak görev yaparlar ya da Yeminli Mali Müşavir ile birlikte çalışırlar.

YMM'lerin görevi işletmelerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumu ilgililerin ve resmi kurumların yararına tarafsız bir şekilde sunmaktır. Bu unvan Türkiye'ye özgü bir nitelik taşımaktadır. YMM'ler denetlenen kuruluşun mali tablolarını onaylar. Bu onay sadece vergi amaçlıdır ve Maliye Bakanlığı'na dönüktür. Ne var ki yaptığı onay kesin bir hüküm ifade etmez, çünkü denetlenen kuruluşu devlet vergi uzmanları da denetleyebilir ve gerekirse YMM'yi sorumlu tutabilirler.

YMM olabilmek için yüksek tahsilli olmak, on yıl Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir olarak çalışmak ve daha sonra sınava girerek başarılı olmak gerekmektedir. 2008 yılına kadar devlette uzman olarak on yıl çalışanlar için sınav koşulu aranmıyordu. 2008'de yasada yapılan değişiklikle herkes için sınav koşulu getirilmiştir.

YMM'lerin yıl sonunda hazırlayarak Maliye Bakanlığı'na verdikleri vergi amaçlı raporlarının adı Sürekli Denetleme ve Tasdik Raporu'dur. Bu rapor ekleri ile birlikte ortalama yüz sayfayı bulur. Söz konusu raporlar, Maliye Bakanlığı'nın ihtiyacına dönük niteliktedir. Çünkü bu raporlar sadece adı geçen Bakanlığa verilmektedir. Bu raporların hemen hemen tamamı kurumlar vergisi yükümlülerine aittir (*www.gip.gov.tr, 2011*).

YMM'lerin sunduğu hizmeti devletin vergi inceleme uzmanları da yapmaktadır. Bu uzmanlar devlet kadrolarında ücretli olarak çalışmaktadırlar ve sayıları yaklaşık 850 dolayındadır (*www.gip.gov.tr, 2011*).

Yasanın 15. maddesinde bu konudaki hükme göre kendi mesleği konusunda en az 250 meslek mensubu bulunan ilde ya da ilçede bir oda kurulabilecektir. Yine yasaya göre, bütün bu odalar bir birlik (Türkiye serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odaları Birliği-TÜRMOB) çatısı altında toplanmışlardır. Bu birlik Ankara'da olup, odalar illere dağılmış durumdadır (3568 Sayılı Yasa Md.15).

1990-2010 aralığında 5 yıllık dönemler itibariyle odaların ve mensuplarının sayılarındaki değişim Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Muhasebe Meslek Odalarının ve Meslek Mensuplarının Sayısal Gelişimi

Dönem	SM- SMMM Oda Sayısı	SM- SMMM sayıları			YMM Oda Sayısı	YMM sayıları
		SM	SMMM	Toplam		
1994-1995	65	25.085	14.282	39.367	6	2.042
2000-2001	69	28.223	25.389	53.612	6	3.147
2004-2005	70	30.095	36.036	66.161	8	3.561
2009-2010	73	21.164	57.405	78.569	8	3.858

Kaynak: www.turmob.org.tr, 2011

Tablo 2'deki rakamlar odaların toplam üye sayılarını göstermekte olup üyeler, mesleği bağımsız olarak yapanlar (çalışma kütüğüne kayıtlı olanlar) ve bağımlı olarak çalışanlar olarak ikiye ayrılmaktadır.

Yasanın yürürlüğe girdiği 1989 yılından sonra odalar 1990 yılında kurulmaya başlanmış olup 1995 yılına gelindiğinde, beş yıl içinde çok hızlı bir odalaşma süreci yaşandığı dikkati çekmektedir. İlk beş yıl içinde toplam 71 oda kurulduğu ve bu odalarda 40.000'in üzerinde meslek mensubunun toplandığı görülmektedir. YMM'lerdeki artış fazla değildir. İlk beş yılın sonundaki seviyenin ancak yarısı kadar son on beş yılda artış olabilmektedir. Tablo 2'deki verilere göre meslek odalarına kayıtlı meslek mensubu sayısı, örgütlenmenin yirminci yılında 82.427'ye ulaşmıştır. Başlangıçta SM sayısı SMMM sayısından fazladır. Ancak 2000 yılı bir dönüm noktası olmuş ve SMMM sayısı hızlı bir artış göstermeye başlamıştır (*www.turmob.org.tr, 2011*).

Meslek mensuplarının eğitim durumları ise Tablo 3'te gösterildiği gibidir:

Tablo 3: SM ve SMMMlerin Eğitim Durumlarındaki Gelişmeler

Dönem	Lise	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam
1994-1995	14.257	2.507	22.452	151	39.367
2000-2001	14.737	4.680	33.548	647	53.612
2004-2006	16.087	5.605	42.842	1.597	66.131
2009-2010	15.766	4.863	55.672	2.255	78.569

Kaynak: www.turmob.org.tr, 2011

Tablo 3'teki bilgilere göre, ön lisans ve lise seviyesinde eğitim alanların sayısının 2000 yılından sonra durduğu görülmektedir. 1990'lı yılların başlarında Türkiye'de 250 dolayında Ticaret Meslek Lisesi ve bunlarda 100.000 dolayında öğrenci varken, yirmi yıl içinde bu sayılar 700 okul ve 250.000 öğrenciye çıkmıştır (Güvenli, 2001: 419-420).

Tablo 3'te yer alan veriler, muhasebe mesleğinin dört yıllık eğitim gören okullardan mezun olan SMMM'lerin egemenliğinde olduğunu göstermektedir. Nitekim son on beş yılda lisans eğitimi görenlerin sayısı % 147 oranında artış göstermiştir (Sanlı ve Sipahi, 2010).

Tablo 4: Bağımsız ve Bağımlı Çalışan SM ve SMMM Sayıları (2010)

Unvan	Bağımsız Çalışanlar	Bağımlı Çalışanlar	Toplam
SM	10.532	10.632	21.164
SMMM	31.831	25.574	57.405
Toplam	42.363	36.206	78.569

Kaynak: www.turmob.org.tr, 2011

Tablo 4'te yer verilen verilere göre, SM'lerin %50'si, SMMM'lerin %55'i bağımsız çalışmaktadırlar (www.turmob.org.tr, 2011).

Türkiye genelinde SM ve SMMM'lerin cinsiyetlere göre dağılımı da Tablo 5'te gösterilmektedir:

Tablo 5: SM ve SMMMlerin Cinsiyetlere göre Dağılımı (2009)

Cinsiyet	SM	SMMM	Toplam
Kadın	5.082	11.600	16.682
Erkek	25.583	36.136	61.719
Toplam	30.665	47.736	78.401

Kaynak: www.turmob.org.tr, 2011

Tablo 5'teki veriler, meslek örgütünün yirminci yılında kadın meslek mensuplarının toplam meslek mensubu içindeki payının % 39,1'e yükseldiğini göstermektedir (*www.turmob.org.tr, 2011*).

Tablo 6: Bağımlı ve Bağımsız Çalışan YMM Sayıları

Dönem	Bağımsız	Bağımlı	Lisans	Lisans Üstü	Toplam
1994-1995	896	1.506	1.770	632	2.402
1999-2000	1.624	1.558	2.502	680	3.182
2004-2005	1.905	1.597	2.735	767	3.502
2009-2010	2.137	1.721	2.976	882	3.858

Kaynak: www.turmob.org.tr, 2011

Mesleğin kuruluşundan beş yıl sonra 1994-1995 döneminde bağımsız çalışan YMM'lerin toplam içindeki oranı %37,3 iken bu oran 2010 yılında %55,3'e yükselmiştir. YMM'lerin üniversite mezunu olmaları gerekmele birlikte, 2010 yılında toplam YMM'lerin %22,8'inin lisansüstü eğitim aldıkları dikkati çekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi YMM'ler bağımsız denetimi en geniş ve yaygın şekilde yapan gruptur (*www.turmob.org.tr, 2011*).

Tablo 7: Yeminli Mali Müşavirlerin Kadın ve Erkek Ayrımı

Dönem	Kadın	Erkek	Toplam
1999-2000	159	3.023	3.182
2004-2005	196	3.306	3.502
2009-2010	244	3.614	3.858

Kaynak: www.turmob.org.tr, 2011

1.2. Tekdüzen Hesap Planı ve Tektip Mali Tablolar Denetimi

Türkiye'de sistemli ve belirli bir hesap planına dayalı ilk muhasebe uygulaması Sümerbank tarafından 1930'lu yıllarda gerçekleştirilmiştir. 1972 yılında yürürlüğe giren "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Tekdüzen Hesap Sistemleri", 1977 yılında KİT'ler için yürürlüğe giren "Maliyet Muhasebesi İlkeleri", 1987 yılından itibaren Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar için Türkiye Bankalar Birliği'nce hazırlanmış "Tek Düzen Hesap Planı", "Bankalar Mevzuatı", TCMB düzenlemeleri içinde yer alan kurallar, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın Sigorta ve Reasürans şirketleri için yayınladığı "Tek Düzen Hesap Planı" ve Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi olan şirketler için 1989 yılı başında yayınlanan SPK Tebliği yayınlanmıştır (Yılmaz, 1994: 41-42). Bu çalışmaların tamamı sınırlı işletme grubunu kapsamaktadır. Bu sınırlı işletme

grupları dışında kalan işletmeler için uyulması gereken muhasebe ilkelerine ilişkin düzenlemeler ise ilk olarak 1992 yılında gerçekleştirilmiştir. Şöyle ki, 1990'lı yıllarda bağımsız denetimi yapacak meslek örgütlenmesi oluşturulurken, bir yandan da denetimin dayanağı olan muhasebe düzeni ile ilgili yasal düzenlemeler gündeme geliyor ve Türkiye'de ilk kez tekdüzen hesap planından bahsediliyordu (Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 26.12.1992 tarih ve 21447 sayılı Resmi Gazete). Tek düzen hesap planı 1994 yılında yürürlüğe girerek uygulanmaya başlanmıştır. Bu yasal düzenlemede, denetim açısından önem taşıyan muhasebe politikaları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Mali tablolar, işletmenin sürekliliği, tutarlılık ve dönemsellik kavramlarına dayanılarak açıklanmış ise bunların açıklanması yeter sayılır ve istenmez. İhtiyatlılık, özün önceliği ve önemlilik kavramları muhasebe politikalarının seçimini ve uygulanmasını yönlendirmelidir.
- Mali tabloların içerdiği bütün önemli muhasebe politikaları anlaşılır ve kısa olarak açıklanmalıdır.
- Bilanço ve gelir tablosundaki ve diğer tablolardaki yanlış veya gerçeğe uygun olmayan işlemler, muhasebe politikalarının açıklanması veya dipnotlarla belirtilmesi suretiyle düzeltilmiş olamaz. Düzeltme ancak, muhasebe kayıt ve tekniğine uygun olarak yapılır ve mali tablolara yansıtılır.
- Mali tablolar, dönemler itibarı ile karşılaştırılabilir nitelikte olmalıdır.
- Mali politikalarda, ilgili dönemde önemli değişiklik yapacak bir değişiklik yaratılmış ise, durum nedenleri ile açıklanmalı ve mali tablolara etkileri belirtilmelidir.

Yasal düzenlemede yedi mali tablo benimsenmiştir. Bunlar: Bilanço, Gelir Tablosu, Satışların Maliyeti Tablosu, Fon Akım Tablosu, Kar Dağıtım Tablosu, Özkaynaklar ve Değişim Tablosu'dur. Muhasebe denetiminde bilanço düzenleme ilkeleri ve gelir tablosu ilkelerinin oldukça önem taşıyan iki husus olduğunu belirtmek gerekir.

1.3.Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu

12 Aralık 1999 tarih ve 4487 sayılı Kanunla, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda değişiklik yapan Kanun'un ek 1. Maddesi uyarınca kurulan ve idari ve mali özerkliği bulunan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK), 07.03.2002'de, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ile uyumlu muhasebe standartları saptamak ve yayınlamak amacıyla faaliyete geçmiş, bundan böyle TMSK'nin görevlerini de devralmıştır (Başpınar, 2004: 51). Dolayısıyla

TMSK, denetlenmiş mali tabloların sunumunda; mali tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayınlamak üzere kurulmuştur.

Kurul, 2010 yılında da Türkiye Muhasebe Standartları'nı yayınlamıştır (IFRS, 2010). Bu yayında TMS 1, 2, 7, 8, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 26, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41 yer almaktadır. Bu standartlar, numaraları farklı olsa da, UFRS'lerden alınmış olup, UFRS'lerde değişiklik oldukça yenilenmektedir. 2010'da Türkiye Muhasebe Standartları, halka açık şirketler, bankalar ve sigorta şirketlerinin denetlenmiş mali tablolarında kullanılmaya başlanmıştır.

1.4.Yeni Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Denetim

Türkiye'de, 1850 tarihli "Kanunname-i Ticaret" in yürürlüğe girmesiyle, muhasebe uygulamalarının belirli bir düzene kavuştuğu görülmüştür. Bu yasa 1807 tarihli Fransız Ticaret Kanunu'nun bir tercümesi olup tüccarların tutmakla yükümlü olduğu defterler hakkında hükümler getirmiştir (Tokay, 1987: 121).

1926'da yürürlüğe giren 865 sayılı "Ticaret Kanunu", Alman ticaret kanunundan alındığı için bu kez uygulamalarda Alman kaynaklarının etkisi görülmeye başlanmıştır (Tokay, 1987: 122).

1957'de 6762 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu (TTK) yürürlüğe girmiş ve bu yasanın hazırlanmasında da, İtalyan ve Alman mevzuatlarının, İsviçre Borçlar Hukuku'nun etkisi olmuştur (Şensoy, 2008: 181).

Türkiye'nin 3 Ekim 2005 tarihinden itibaren Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik için müzakerelere başlamış olması, başta temel kanunlar olmak üzere tüm mevzuatın AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesini zorunlu kılmıştır. Bunun üzerine Adalet Bakanlığı tarafından 1999 yılı sonunda kurulan "Ticaret Kanunu Komisyonu" tarafından çalışmalara başlanmış ve 2007 yılında büyük ölçüde İsviçre ve Alman Bilanço Hukuku'nu kaynak alan yeni bir TTK tasarısı hazırlanmıştır (Çelebi ve Güçlü, 2007: 144).

2011 yılı başında kabul edilen yeni TTK, Türk hukuk sisteminde yer alan dördüncü ticaret kanunudur ve ticaret hukuku bu yasal düzenleme ile çağın gereklerine uygun duruma getirilmiş olmaktadır.

Tamamı itibarı ile 01.07.2012'de yürürlüğe girecek olan yeni TTK'nın, uygulanacak muhasebe standartları ve bağımsız denetleme ile ilgili bir çok maddesi, 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe girecektir. İfade edilen yasada denetim, sermaye şirketlerinin kuruluşunda başlamaktadır (Haftacı ve Badem, 2011). Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler, anonim şirketler ve limited

şirketlerin kuruluşlarıyla ilgili denetim raporunun düzenlenmesi gereği, yasanın 351. maddesinde hükme bağlanmıştır. Bu maddede “*Şirketin kuruluşuna ilişkin denetleme raporu bir veya birkaç işlem denetçisi tarafından verilir. İşlem denetçisi kuruluş raporunda, payların tamamının taahhüt edildiğini, kanunda veya esas sözleşmede öngörülmüş bulunan pay bedellerinin en az tutarlarının kanuna uygun olarak bankaya yatırıldığını, buna ilişkin banka mektubunun kuruluş belgeleri arasında yer aldığını... bunların değeri ile ilgili bilirkişilerce değerlendirildiğini... gerekçeleri ile ve hesap verme ilkesinin gereklerine uygun olarak açıklar... şeklinde hüküm yer almaktadır. İşlem denetimi kavramı Türkiye’de yeni bir kavramdır ve sermaye artırımını, şirketin kuruluşunu, birleşmeyi, bölünmeyi, tür değiştirmeyi, menkul kıymet ihracını denetleyen faaliyet olarak ifade edilmiştir.*

Yeni TTK’da Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve TMSK öne çıkmakta ve birçok mesele bu kurula bırakılmış bulunmaktadır. Muhasebe ve denetleme uygulamaları da genellikle TMS’ye bırakılmış bulunmaktadır. Yasa’da yer alan TMS ve bağımsız denetim konuları şu şekilde sıralanabilir:

- *Yıllık finansal tablolar TMS’ye uygun düzenlenmeli, açık ve anlaşılır olmalı, düzenli bir işletme faaliyeti akışının gerekli kaldığı süre içerisinde çıkarılmalıdır (Madde 69).*
- *Anonim şirketlerin yönetim kurulları, TMS-1’e (Finansal Tabloların Sunuluşu) göre bilanço, gelir tablosu, öz kaynak değişim tablosu, nakit akış tablosu ve bu tabloların dipnotlarını, yıllık faaliyet raporu ile birlikte genel kurula sunacaklardır (Madde 514- 528).*
- *Anonim şirketler ve konsolide mali tablolar ile yıllık faaliyet raporunu düzenlemek zorunda olan şirketler, mali yılın bitiminden itibaren altı ay içinde bilançoları ile yıllık faaliyet raporlarını, kar dağıtımına ilişkin genel kurul kararını ve bağımsız denetçi görüşünü, günlük baskı adedi en az elli bin olan bir ulusal gazetede ilan ederler (Madde 514-528). Bu ilanı anonim şirketler web sitelerinde yayınlamak zorundadırlar (internet sitesi açma zorunluluğu Madde 1524, 1.7.2013 tarihinde yürürlüğe girecektir).*
- *Gerçek ve tüzel kişiler ticari defterlerini tutarken ve finansal tablolarını hazırlarken, TMSK tarafından yayınlanan Türkiye Muhasebe Standartları’na, bu standartların kavramsal çerçevede belirtilen muhasebe ilkelerine ve bunların yorumlarına uymak zorundadırlar (Madde 88).*

Bu hükümler, yeni TTK'da, işletmelerin daha kuruluş safhasında denetime önem verdiğini ve mali tabloların, TMS'ye uygun olarak hazırlanması gerektiğini göstermektedir. Bu esasların uygulanmasının denetimi ile ilgili konulara da sözü edilen yasada aşağıdaki gibi yer verilmektedir (Haftacı ve Badem, 2011):

- *Anonim şirketin ve şirketler topluluğunun finansal tabloları, yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu da dahil olmak üzere, Türkiye Denetim Standartları'na uygun durumda olacak ve Türkiye Denetim Standartları'na göre denetlenecektir. Denetlenmemiş finansal tablolar düzenlenmemiş sayılacaktır (Madde 397).*
- *Denetleme, denetçilik mesleğinin gerekleriyle, meslek etiğine uygun bir şekilde ve özenle gerçekleştirilecek, denetlenen şirketin ve şirketler topluluğunun finansal durumunun dürüstlük ilkesine uygun olarak yansıtılıp yansıtılmadığı, yansıtılmamışsa nedenleri belirtilecek ve denetleme raporu bu ilkelere göre hazırlanacaktır (Madde 398).*
- *Denetçi, faaliyet dönemi bitmeden gelecek faaliyet dönemi için anonim şirketin genel kurulunca seçilecektir (Madde 399).*
- *Denetçi, ortakları yeminli mali müşavir ya da serbest muhasebeci mali müşavir unvanını taşıyan bağımsız denetleme şirkettir (Madde 400).*
- *Denetçi, yapılan denetimin türü, kapsamı, niteliği ve sonuçları hakkında gereken açıklıkta, anlaşılır, basit bir dille yazılmış ve geçmiş yıllara karşılaştırmalı olarak hazırlanmış finansal tabloları konu alan bir rapor düzenleyecektir (Madde 402).*
- *Denetçi, denetim raporunun yanında açıkça ifade edilecek şekilde 'görüş yazısı' hazırlayacaktır. Bu görüş yazısı olumlu, sınırlı olumlu, kaçınma ve olumsuz olmak üzere dört türde hazırlanır (Madde 403).*
- *Sır saklama konusunda denetçinin sorumlulukları, 404 ve 554. maddelerde yer almaktadır. Buna göre : ... şirketin ve şirketler topluluğunun yılsonu ve konsolide finansal tablolarını, raporlarını, hesaplarını denetleyen denetçi...işlem denetçisi ve özel denetçi, kanuni görevlerinin yerine getirilmesinde kusurlu hareket ettikleri takdirde, hem şirkete hem de pay sahipleri ile şirket alacaklılarına karşı, verdikleri zarar dolayısıyla sorumludurlar....*

Bu açıklamalar, yeni TTK'nın, Türk muhasebe uygulamalarını ve muhasebe denetimini çağdaşlaşmaya götürecektir, uluslararası standartlara uygun duruma getirecek hükümler içerdiğini göstermektedir.

2.SPK ve Sermaye Piyasasına Dönük Denetim

2.1. Menkul Kıymetler Piyasalarının Tarihçesi, SPK ve İMKB

Avrupa’da yaşanan sömürgecilik hareketleri ve sanayi devrimi büyük anonim şirketlerin ortaya çıkmasına ve bunların halka açılmasına yol açtığından, Türkiye’de yaşayan azınlıklar ve yabancı tacirler bu şirketlerin tahvil ve hisse senetleriyle ilgilenmeye başlamışlardır. Daha sonra Tanzimat hareketinin de etkisiyle Türkler de bu konuya ilgi göstermişlerdir. Dışarıdan alınan kıymetlerin el değiştirmesi kısa zamanda Türkiye’de de bir piyasa oluşturmuş, buna da Galata bankerleri ön ayak olmuşlardır. 1854 Kırım Savaşı dolayısıyla çıkarılan borçlanma tahvilleri, bunu takiben devletin çeşitli vesilelerle çıkardığı tahviller, Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı şirketlerin, Meşrutiyet’ten sonra da yerli şirketlerin tahvil ve hisse senetleri piyasada alınıp satılmıştır (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2003: 4).

Menkul kıymetlerin alım satım işleriyle uğraşan banker ve sarraflar bir araya gelerek, Galata Borsası’nı kurmuşlar ve bu borsayı 1874 ve 1907 yıllarında çıkartılan Borsa Nizamnameleri ile düzenlenmeye çalışmışlardır. 1929 yılında çıkarılan 1447 sayılı Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu, Türkiye’de sermaye piyasası ile ilgili olarak yapılan ilk düzenleme olmuştur (Tokay, 1987: 149-150).

Sermaye Piyasası Kurulu’nun 28.7.1981 tarih ve 2499 sayılı yasa ile kurulduğu bilinmektedir. Kurul, mali özerkliğe sahip, düzenleyici bir kurum olarak ve Başbakan’ın görevlendireceği bir Devlet Bakanı’na bağlı olarak oluşturulmuştur. Yasanın iki amacı vardır. Bunlardan ilki *sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını sağlamak*; ikincisi de *tasarruf sahiplerinin, yani yatırımcıların hak ve yararlarının korunmasını temin etmektir*. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nın 1985 yılının sonunda kurulduğu ve 1986 – 1987 yıllarında aktif hale geçebildiği bilinmektedir. Ayrıca Borsa’ya pay senetlerini kote eden kuruluşların bağımsız denetime tabi tutulmalarının 1988 yılında başladığı görülmektedir.

Bu tarihlerden sonra sermaye piyasası ile ilgili gelişmeler hızlanmıştır. 1989 Yılında Takas ve Saklama Merkezi kurulmuş; 1991’de Tahvil ve Bono Piyasası açılmış; aynı yıl ilk menkul kıymetler yatırım ortaklığı pay senetleri halka arz edilmiş; 1994 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda günlük işlem seansı ikiye çıkarılmış; 1995 yılında İstanbul Altın Borsası faaliyete geçmiş; 1996 yılında Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ yayınlanmış; 1998 yılında ilk derecelendirme kuruluşu ortaya çıkmış; 2001 yılında Vadeli İşlemler ve

Opsiyon Borsası kuruluşuna ilişkin yasal düzenleme yapılmış; 2003 yılında Sermaye Piyasası Kurulu Muhasebe Standartları, Uluslararası Muhasebe Standartları'na uyumlu hale getirilmiş; 2005 yılında Konut Finansmanı Yasa Tasarısı (mortgage) hazırlanmış; 2006 yılında Sermaye Piyasası'nda Bağımsız Denetim Standartları yayımlanmış; 2008 yılında Halka Açık Anonim Ortaklıkların Uyacakları Esaslar Tebliği ve Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği yayımlanmış; 2009 yılında Varlık Teminatlı Menkul Kıymetlere İlişkin Esaslar Tebliği yürürlüğe girmiş; 2010 yılında da Türkiye Sermaye Piyasası Danışma Konseyi oluşturulmuştur.

2.2. Sermaye Piyasası'na Yönelik Denetim

Sermaye Piyasası'na yönelik bağımsız denetim ile ilgili ilk yasal düzenlemenin, Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik ile 1987 yılında yürürlüğe girdiği görülmektedir (*Sermaye Piyasası'nda Bağımsız Dış Denetim Yönetmeliği, 13.12.1987 tarih ve 19663 sayılı Resmi Gazete*). Yönetmelikte, bağımsız denetlemeden beklenenler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- *Ortaklıkların (pay senetleri borsaya kote edilmiş şirketler) ve yardımcı kuruluşların (yatırım ortaklıkları gibi) hesap ve işlemlerinin bağımsız denetleme kuruluşlarınca görevlendirilen yetkili denetleme elemanları tarafından denetlenmesi,*
- *Denetlemenin, denetleme ilke, esas ve standartlarına göre yapılması,*
- *Denetleme sonuçlarına dayanılarak düzenlenmiş mali tabloların gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tespitinin ve rapora bağlanmasının sağlanması,*
- *Denetlemenin, genel kabul görmüş muhasebe esas ve ilkelerine ve yasal düzenlemelere uygunluk yönünden, defter, kayıt ve belgeler üzerinde yapılması.*

Bu yasal düzenleme, Türkiye'de bağımsız muhasebe denetlemesine ait ilk düzenlemelerden olduğu için önem taşımakta olup bağımsız denetleme esaslarının o zamanın anlayışı çerçevesinde ileri düzeyde bir anlayışa sahip olduğu dikkati çekmektedir.

Sermaye Piyasası'nda Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (2006), 17 eki bulunan, 44 maddeden oluşan geniş bir yasal düzenlemedir. Türkiye'de bugün bağımsız muhasebe denetiminin sermaye piyasasına dönük nitelik taşıyan uygulaması halen bu yasal düzenleme ile (Seri X, No. 22 Sayılı. Değişiklikler: 23, 24, 25) yapılmaktadır. Bu çalışmanın

boyutlarına uyulması zorunluluğu nedeni ile burada birkaç hususa değinilmesi ile yetinilecektir.

Bağımsız Denetim Kuruluşlarının özellikleri: Anonim Şirket halinde kurulurlar, pay senetleri ada yazılıdır. Ortakları serbest muhasebeci mali müşavir ya da yeminli mali müşavir unvanını almış olmalıdırlar. Sermayenin %51'i sorumlu ortak baş denetçilere ait olmalıdır. Sadece bağımsız denetim mesleğinde faaliyette bulunmalıdırlar. Organizasyon ve teknik donanımları yeterli olmalıdır. Mesleki sigortaları bulunmalıdır.

Denetçiler, Serbest muhasebeci mali müşavir ve yeminli mali müşavir (Türkiye'ye özgü bir unvandır) unvanına sahip olmalıdırlar. Sermaye piyasasında bağımsız denetim lisans belgesine sahip olmaları aranmaktadır. Sorumlu ortak baş denetçilerin, en az 2 yıl süreyle kurulun listesinde yer alan bağımsız denetim kuruluşlarında denetçi, kıdemli denetçi, baş denetçi olarak çalışmış olmaları gerekmektedir. Bağımsız denetçilerin dürüst ve bağımsız olmak zorunlulukları vardır. Bağımsız denetçiler mesleki şüphecilik anlayışıyla hareket etmek, bu niteliklerini etkileyebilecek müdahalelere imkân vermemek zorundadırlar. Bağımsız denetim sonucunda ulaştıkları görüşlerini raporlarında açıklıkla belirtmek zorundadırlar.

Bağımsız denetime tabi olan kuruluşların başlıca sorumlulukları şunlardır; Denetlenen kuruluş, denetimden sorumlu olacak iki kişiden oluşan bir komite kurar. Bu komite ortaklığın muhasebe sisteminden, finansal bilgilerin kamuya açıklanmasından, iç kontrol sisteminin işleyişinden sorumludur. Bu komite yılda en az üç kez toplanır ve çalışmalarını yönetim kuruluna sunar. Finansal tabloların ve raporların finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanmasından, sunulmasından ve gerçeğe uygunluğu ve doğruluğundan işletmenin yönetim kurulu sorumludur. Yönetim kurulu ayrıca finansal tablo ve raporları imzalamakla yükümlü olan görevlilerin gerekli bilgilere ulaşmalarını sağlamakla yükümlüdür.

Sermaye Piyasası'na Yönelik Bağımsız Denetimin Usul ve Esasları şöyledir: Bağımsız denetimi yürüten ekibin sorumlusu olan ortak baş denetçi, mesleki standartlara, yasal düzenlemelere uygun iş yapılmasını, bağımsız denetim kuruluşunun kalite kontrol yöntemlerinin kullanımını, gerçeği yansıtan bağımsız denetim raporu düzenlenmesini, denetimde kalitenin önemini göz önünde tutar ve etik kurallar olarak dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik, titizlik, güvenilirlik ilkelerine dikkat eder.

2.3. Finansal Tablo ve Raporların Denetimi

Bağımsız denetimin bazı çalışmaları yürütebilmesi için işletmeler tarafından düzenlenecek mali tabloların hazırlanmasında uluslararası kurallara dikkat edilmesi ve işletmelerin uygun bir kayıt düzenine sahip olmaları gerekmektedir. SPK bu ihtiyaçları karşılamak üzere Uluslararası Muhasebe Standartları'na uygun hareket edilmesi hususunda 2008 yılında gerekli yasal düzenlemeyi yapmıştır (Seri: XI, No: 29). Bu yasal düzenlemenin amacı, kamunun zamanında, yeterli ve doğru bir şekilde aydınlatılmasını temin etmek üzere işletmeler tarafından düzenlenecek finansal raporlar ile bunların hazırlanması ve sunulmasının temin edilmesidir.

İşletmeler (ihraç ettiği sermaye piyasası araçları borsada işlem gören ortaklıklar, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, bağlı ortaklıklar), Avrupa Birliği tarafından kabul edilen Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları'nı uygulayarak ve finansal tabloların Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle sözü edilen standartlara göre hazırlandığı hususuna dipnotlarda yer verirler. Bu kapsamda benimsenen standartlara aykırı olmayan TMSK tarafından yayınlanan TMS'ler esas alınır (Seri: XI, No: 29, Md.5).

2.4. SPK'dan Yararlanan ve Denetim Yetkisi Alan Kuruluşlar

SPK yasal düzenlemelerine göre kamuya dönük bağımsız denetimden yararlanan dört grup şirket vardır. Bağımsız denetimden yararlanan bu kurumlar ve bağımsız denetim yetkisi alan kuruluşlar 2010 yılı sonu itibarı ile Tablo 8'de gösterilmiştir (*www.spk.gov.tr, 2010*)

Tablo 8: Kamuya Dönük Bağımsız Denetimden Yararlanan ve Denetimi Yapmakla Yetkili Kuruluşlar

Kurum türü	Sayı
Aracı Kurumlar	103
Halka Açık Şirketler	572
Payları Borsada işlem görenler	348
Payları Borsada işlem görmeyenler	224
Yatırım Fonları	77
Yabancı yatırım fonları	54
Portföy yönetim şirketleri	23
Toplam	1.059
Bağımsız Denetim Şirketi Sayısı	100

Kaynak: spk.gov.tr, 2010

Tablo 8'deki veriler, Türkiye'de son yirmi yıl içindeki gelişmeler sonucunda, 1000 dolayında şirketin, kamuya dönük sermaye piyasası yasal düzenlemeleri gereğince bağımsız denetim hizmetlerinden yararlanır duruma geldiğini, kamuya dönük sermaye piyasası yasal düzenlemelerine göre yetki almış bağımsız denetim şirketi sayısının ise 100'ü bulunduğunu göstermektedir.

3. BDDK ve Finansal Piyasalarda Denetim

3.1. Bankacılık Denetiminin Tarihçesi

Türkiye'de bankacılık 19. yüzyılda gelişmeye başlamış, 20. yüzyılın başlarında yabancı sermayeli bankalar çoğalmıştır. Bugün mevcut büyük bankaların çoğu Cumhuriyet ile birlikte kurulan ve gelişen bankalardır. Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte ulusal bankacılığın gelişmesi için devletin önlem aldığı görülmektedir. Bankacılık denetiminin başlıca amacı, bankaya mevduat yatıran tasarruf sahibinin korunmasıdır. Bu amacın gerçekleştirilmesi, yani tasarruf sahibinin haklarının korunması için Cumhuriyet hükümetlerinin ilk önlemi 1933 yılında *Mevduatı Koruma Kanunu* ile yapılmıştır (2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu). Bu kanuna göre bankalar, şubelerinde tasarruf sahiplerinin açtıkları tasarruf mevduatı hesaplarındaki tutarların bir kısmını Merkez Bankası'na karşılık olarak

yatırırlorlar ve bu tutar tasarruf sahiplerinin güvencesi olarak tutuluyordu. Bankanın iflası durumunda Merkez Bankası'ndaki bu tutar tasarruf sahibine öncelikle ödeniyordu. Başlangıçta düşük olan bu karşılığın 1936'da %40, 1958 yılında %50 dolayına yükseldiği görülmektedir

Bu karşılıkların Merkez Bankası'ndan alınarak özel bir fonda toplanması 1983 yılında gerçekleşmiş ve bugün de varlığını sürdüren Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kurulmuştur (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, 70 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname). Bu fon, başlangıçta Merkez Bankası tarafından yönetilmiş, daha sonra yönetimi, inceleme konusu Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na (BDDK) devredilmiştir.

Bu denetim, bankacılık kanunu çerçevesinde Bankalar Yeminli Murakıpları kanalı ile yürütülmüştür. Bankalar Yeminli Murakıpları'nın yaptıkları denetim, yasal düzenlemeler çerçevesinde halen devam etmektedir (26236 sayılı Resmi Gazete).

2001-2002 Ekonomik krizi henüz ortaya çıkmamışken, 1999 yılında Bankalar Kanunu'nun yenilendiği ve 4389 sayılı yeni Bankalar Kanunu'nun yürürlüğe girdiği gözlenmektedir (4389 Sayılı Bankalar Kanunu). Bu kanun ile Bankacılık kesimiyle tek bir düzenleyici ve denetleyici kurumun ilgilenmesi esası benimsenmiştir. Bu kurum BDDK'dır.

3.2. BDDK'nın Kuruluşu ve Gelişimi

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile kurulmuş ve 2001-2002 ekonomik krizi ve sonrasında bankacılık kesimine dönük etkin rol oynamıştır. 2005 Yılında yeniden hazırlanarak yürürlüğe konulan ve bugün de geçerliliğini sürdüren Bankalar Kanunu'nda BDDK'nın görevleri, ... *finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, mali sektörün gelişmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması* biçiminde sıralanmaktadır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Md.93).

Bankacılık Kanunu'nda, bankalarda bağımsız denetim yapacak kuruluşların BDDK tarafından belirleneceği belirtilmekte ve *bağımsız denetim kuruluşlarının bankanın varlığını tehlikeye sokabilecek ya da yöneticilerin kanun ve esas sözleşmeyi ihlal etmiş olduklarını gösteren hususları tespit ederse durumu kuruma bildirir* hükmü yer almaktadır

Bankacılık alanında bağımsız denetimin düzenlenmesi, bankaların öteden beri kamusal sorumluluğu bulunan işletmeler olarak değerlendirilmesi nedeniyle sermaye piyasalarında olduğu gibi önem ve özellik arz eden bir

husus olagelmıştır. Ülkemizde bankacılık sisteminin düzenlenmesi ve denetiminden sorumlu otorite olarak BDDK'nın oluşturulması sonrasında bankacılık alanında bağımsız denetimin düzenlenmesi bu kurumumuzun yetki alanı içerisinde belirlenmiştir.

Mevcut durumda, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na dayanılarak, bankaların bağımsız denetimi düzenlenmiş bulunmaktadır. 5411 sayılı Kanun'dan alınan yetkiyle, faktoring, finansal kiralama ve finansman şirketlerine ilişkin olarak daha önce Hazine Müsteşarlığı tarafından yapılan gözetim ve denetim yetkisi BDDK'ya bırakılmış ve bu şirketlere yönelik bağımsız denetimin de yine bankacılık düzenlemeleri çerçevesinde gerçekleştirileceği tespit edilmiştir. Bankacılık mevzuatı uyarınca, bağımsız denetim faaliyetinde bulunma şartlarını taşıyan kuruluşlar, başvuru üzerine BDDK tarafından yetkilendirilmektedir. Mevcut durumda bankalarda bağımsız denetim yapma yetkisine sahip 43 adet kuruluş bulunmaktadır (Okur, 2007: 9-10).

Bağımsız denetime ilişkin bankacılık mevzuatında, bağımsız denetimin yürütülmesi, amaç ve kapsamı, kuruluşlar nezdinde uygulanacak yaptırımlar hakkında ayrıntılı belirlenmeler yapıldığı görülmektedir. Ayrıca BDDK'nın söz konusu kuruluşlar nezdinde denetim yapma yetkisi de bulunmaktadır. 2002 yılında, söz konusu dönem öncesinden başlayarak bankacılık sisteminde yaşanan ve bir takım bankaların faaliyetlerine el konulması sonucunu doğuran süreçte, bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerinin kalitesinin tespiti amacıyla, "özel denetim" adı altında, literatürde meslektaş gözüyle inceleme olarak adlandırılan bir yöntem başvurusu olarak, bankacılık alanında bağımsız denetim yapma yetkisi bulunan kuruluşların, birbirlerinin çalışmalarını incelemeleri yönünde kısa süreli bir uygulamaya da başvurulmuştur. Ancak mevcut durumda, bağımsız denetim kalitesinin tespitine yönelik olarak söz konusu uygulamaya son verilmiştir (Okur, 2007: 11).

Türkiye son yirmi yılda (1990-2010) üç iktisadi kriz yaşamıştır. Bu iktisadi krizlerden ilki 1994 krizidir, ikincisi 2001 krizidir, üçüncüsü de 2008-2009 krizidir. Bu krizlerden ilk ikisinin arasında (1994-1999 yılları arasında) on bir bankaya devletçe el konulmuştur. Bankacılık Kanunu'na (4389 Sayılı Bankalar Kanunu) bağlı olarak, Yönetmelik (BDDK Yönetmeliği) ile BDDK oluşturulmuş ve bu kurumun yetki verdiği denetleme şirketleri kanalı ile bankaların ve finans kurumlarının kamuya dönük bağımsız muhasebe denetimi başlamıştır.

1999'dan önce bankacılık kesimi, başta Hazine Müsteşarlığı olmak üzere T.C. Merkez Bankası ve öteki kamu kuruluşları tarafından denetleniyordu. BDDK'nın oluşturulması ile bankacılık kesiminin tek elden denetimi sağlanmıştır. Adı geçen kurum, 1999 yılında yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile kurulmuş ve 2000 yılında faaliyete geçmiştir. Sözü edilen kurum, Başbakanlığa bağlı bağımsız bir kurumdur. Kuruluş yönetmeliğinde kurumun oluşturulma amacı, bankacılık ve finans kuruluşlarındaki tasarrufların güvence altına alınmasını sağlamak; tasarruf sahiplerinin haklarını ve finans kuruluşlarının düzenli şekilde çalışmalarını temin etmek; kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını olanaklı kılmak şeklinde özetlenmiştir. Anlaşılacağı üzere bu görevler, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına dönük nitelik taşımaktadır.

Tasarruf sahiplerinin haklarının korunması ve kredi sisteminin işlerliğine yönelik çalışmaların yerine getirilebilmesi için kurumun yetki verdiği denetim şirketleri, finans kurumlarının mali tablolarını ve raporlarını denetlemektedirler. Bu denetim de kamuya dönük nitelik taşımaktadır. Ancak Sermaye Piyasası Kurulu'nun denetiminde olduğu gibi, bu yasal düzenlemelerle denetlenen şirketlerin, Maliye Bakanlığı'na dönük olarak vergicilik açısından da YMM'ler tarafından denetlenmesi, isteğe bağlı olsa da söz konusudur. Yani çift denetleme vardır.

2010 Yılı itibarı ile bu bağımsız denetleme kapsamında Türkiye'de 49 banka; 35 finansal kiralama şirketi; 11 finansman şirketi; 76 faktoring şirketi yetki verilmiş 40 denetleme şirketi tarafından denetlenmiştir (*www.bddk.org.tr, 2011*).

3.3.Bankaların Denetiminde Uyulacak Usul ve Esaslar

Bağımsız Denetime İlişkin Genel Esaslar:

- Bağımsız denetim, bankaların hesap ve kayıt düzeni ile finansal tablolarının doğruluğunun, güvenilirliğinin, bankacılık düzenlemelerine uygunluk derecesinin araştırılması ve sonuçlarının ilgili taraflara bildirilmesi amacıyla, kanıt toplanması ve bu kanıtların değerlendirilmesi sonucunda görüş oluşturulması ve rapora bağlanması aşamalarından oluşan süreçtir.
- Defter, kayıt ve belgeleri üzerinden ve gerektiğinde işlem yapılan üçüncü kişilerle hesap mutabakatı da sağlanarak yürütüleceği belirtilmektedir.

- Denetlemenin, bankanın bağımsız denetim sözleşmesi imzaladığı bağımsız denetim kuruluşunun sorumlu ortak baş denetçisi başkanlığındaki bir ekip tarafından yapılacağı öngörülmektedir.
- Denetçilerin gizli dahi olsa bankaların tüm defter, kayıt ve belgelerini inceleyebilecekleri ve denetim işlemleri ile ilgili tüm bilgileri banka yönetiminden talep edebilecekleri hükümleri yer almaktadır.
- Yetkili denetim kuruluşlarının ve bağımsız denetçilerin, faaliyetlerini yürütürken gösterecekleri mesleki özen ve titizlik ile birlikte bağımsızlıklarına, doğruluk ve tarafsızlıklarına, gizliliğe, mesleki şüphecilığe, mesleki itibarın zedelenmemesine ve mesleki yeterliliğin kazanılmasına ve korunmasına dair sorumlulukları olduğu belirtilmektedir.
- Bağımsızlık, yetkili denetim kuruluşlarının ortaklarının, yönetim kurulu başkan ve üyelerinin, denetçileri ile yöneticilerinin ve istihdam ettikleri bağımsız denetçilerin mesleki faaliyetlerini doğruluk, tarafsızlık ve mesleki şüphecilik ilkeleri çerçevesinde yürütmelerini sağlayacak davranışlar ve anlayışlar bütünü olarak ortaya konulmaktadır

Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Yetkilendirilmesi: Yetkilendirilecek kuruluşun ortakları SMMM ya da YMM'lerden oluşacaktır; denetçilerin tam gün çalışmaları ve bankalarda ortaklıklarının bulunmaması gerekmektedir; denetçilerin bağımsızlıklarını ortadan kaldıracak bir durumlarının olmaması aranmaktadır.

Bağımsız Denetim Raporları ve Bağımsız Denetçi Görüşü: Sermaye Piyasası'na dönük bağımsız denetim raporlarında olduğu gibi finans sektörünün bağımsız muhasebe denetiminde de raporların olumlu görüş, görüş bildirmekten kaçınma, şartlı görüş, olumsuz görüş içermeleri söz konusudur

3.4. Denetimden Yararlanan Kuruluşlar

BDDK'nın bağımsız denetlemelerini yönlendirdiği finansal piyasalarda çalışan dört grup kuruluş vardır. Bu finans sektörü kuruluşları ile bunların bağımsız muhasebe denetimlerini yapmak yetkisi bulunan denetleme kuruluşları, 2010 yılı sonu itibarı ile Tablo 9'da gösterilmiştir (*www.bddk.gov.tr, 2011*).

Tablo 9: Finans Sektörü Kuruluşları ve Bunları Denetleme Yetkisi Olan Denetim Şirketleri

FİNANS SEKTÖRÜ KURULUŞLARI	n
Bankalar	49
Kamu kalkınma ve yatırım bankaları	4
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu yönetimindeki bankalar	2
Özel yatırım bankaları	5
Yabancı yatırım bankaları	4
Kamu mevduat bankaları	3
Özel mevduat bankaları	10
Yabancı mevduat bankaları	11
Mevduat toplayan yabancı banka şubeleri	6
Katılım bankaları	4
Finansal kiralama şirketleri	35
Faktoring şirketleri	76
Finansman şirketleri	11
T O P L A M	171
Yetkili Bağımsız Denetim Şirketi	40

Kaynak: www.bddk.gov.tr, 2011

Tablo 9'daki veriler, BDDK'nın bağımsız denetimini yönlendirdiği kurum sayısının, 2010 yılı sonu itibarı ile 171 olduğunu göstermektedir. 171 sayısına karşılık yetkili denetim şirketi sayısı ise 40'dır. Bu verilere göre yetkili bağımsız denetim şirketi başına, bu denetimden yararlanacak dört şirket düşmektedir (www.bddk.gov.tr, 2011).

4.Sigorta Denetleme Kurulu Ve Sigorta Şirketlerinin Denetimi

4.1. Tarihi Gelişim

Sigorta Denetleme Kurulu, 21.12.1959 tarih ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 30. maddesi gereğince Türkiye'de sigortacılık faaliyetinin düzenlenmesi ve denetlenmesiyle görevli olarak Sigorta Murakabe Kurulu adıyla 1963 yılında kurulmuştur (Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Yönetmeliği, Md.3). Bu Kurul, 1994 yılında Sigorta Denetleme Kurulu adını almış ve Hazine Müsteşarlığı bünyesinde bir denetim birimi olarak sigortacılığın denetimine dönük faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Kurul'da devletçe sigorta şirketlerini

denetlemek üzere denetim kadroları vardır. Bu kadrolar denetleme uzmanı, denetleme uzmanı yardımcıları ile sigorta denetleme aktüer ve yardımcılarında oluşmaktadır (Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Yönetmeliği, Md.6).

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ve 4059 Sayılı Hazine Müsteşarlığı kanununa göre, bu kurul, Türkiye’de faaliyet gösteren sigorta ve ikili sigorta şirketlerinin sigortacılık işlemlerinin denetimini yapmakla görevlidir. Burada ifade edilen, muhasebe denetimidir yani muhasebe kayıt ve belgeleri üzerinde yapılan denetimdir.

4.2. Usul ve Esaslar

Sigorta Denetleme Kurulu, sigorta şirketlerini iki yönden denetlemektedir. Birincisi kendi denetim kadroları kanalı ile yapılan denetim, İkincisi ise denetim şirketlerine yetki vererek yaptırdığı bağımsız muhasebe denetimidir. Bu denetimle ilgili özel bir yönetmelik yayınlanmış ve yönetmeliğin amacı şu şekilde açıklanmıştır: “*Sigorta Denetleme Kurulu’nun kuruluş amacı, Sigorta Murakabe Kanunu ile diğer kanunların özel sigortacılıkla ilgili hükümlerinin ve her türlü sigortacılık işleminin denetimini gerçekleştirmek; sigorta şirketlerinin varlıkları, alacakları, özkaynakları, borçları ile kar ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengelerin ve mali bünyelerini etkileyen diğer tüm unsurların inceleme, araştırma, tespit ve tahlilini yapmak ve bu suretle sigortacılıktan beklenen faydanın sağlanması için sistemin devamlılığının korunması ile ekonomik kalkınmanın gereklerine göre sigortacılığın daha etkin rol almasını sağlamaktır*” (Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Yönetmeliği, Md.5).

Bağımsız Denetimin Esasları: Şirketlerin hesap ve kayıt düzeninin, ilgili yasal düzenlemelere uygunluğu hususunda oluşturulan görüş çerçevesinde mali tablolar denetlenir ve rapora bağlanır. Defter, kayıt ve belgeleri üzerinden ve gerektiğinde işlem yapılan işletmelerle hesap mutabakatı sağlanarak bağımsız denetim yapılır. Hesap ve kayıt düzeniyle ilgili birimlerinin, hesap ve kayıt düzenine ilişkin iç kontrol sisteminin etkinliği ve verimliliği de bu kapsamda incelenir. Yıl sonları itibarı ile mali tablolar tam kapsamlı olarak tüm denetim teknikleri kullanılarak denetlenir. Birleşme, bölünme, tasfiye hallerinde özel denetim yapılabilir, vergi amaçlı denetim bunun dışındadır (25223 sayılı Resmi Gazete).

Bağımsızlık ve Mesleki Özen: Bağımsızlık, mesleki faaliyetin dürüst ve tarafsız yürütülmesini sağlayacak bir davranış ve anlayışlar bütünüdür. Denetçi, tarafsızlığını etkileyebilecek müdahalelere imkân vermemelidir. Denetçiler denetim sürecinin her aşamasında gerekli mesleki özen ve titizliği göstermek zorundadır. Mesleki özen ve titizlik, denetçinin vereceği önemi, göstereceği dikkat ve çabayı ifade eder.

Gösterilecek özenin ölçütü, denetim ilkelerine ödünsüz uyulmasıdır. Denetçi, tarafsız ve objektif olmak, yeterli sayıda kanıt toplamak, kanıtları değerlendirmek, bulguları çalışma kâğıtlarında göstermek, dürüst ve doğru bir yargıya ulaşmak zorundadır. Denetim kalitesini artırmak için, gizlilik ve profesyonel davranış ilkelerine uyulması, denetimin yeterli teknik bilgi, yetenek ve beceri ile yapılması esastır (25223 sayılı Resmi Gazete).

4.3. Denetimden Yararlanan Kuruluşlar

Tablo 11’de yer alan bilgilere göre, denetlenen sigorta şirketi sayısının yetki alan denetim şirketi sayısından fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bunun nedeni, aynı bağımsız denetim kuruluşunun, Maliye Bakanlığı’nın ve Sermaye Piyasası’nın denetlemelerini de yapmakta olmasıdır. Denetim standartlarının benzer olması aynı denetim kuruluşunun değişik iş konularındaki şirketlerde de denetim yapabildiğini mümkün kılmaktadır. Öte yandan belirtmek gerekmektedir ki vergisel denetim, öteki denetim yaptıran devlet kurumlarında olduğu gibi burada da ayrılmış ve yasal düzenlemelerde bu ayrılık belirtilmiştir. Bu durum, sigorta şirketlerinde de iki denetime sebep olmaktadır. Birisi sigortacılığa dönük denetim, diğeri de Maliye Bakanlığı’na dönük vergisel denetimdir.

Tablo 10: Sigortacılığa Dönük Denetleme Gören Şirketler ve Denetim Yetkisi Olan Bağımsız Denetim Kuruluşları

Denetlenen Şirketler	S a y ı
Hayat dışı sigorta şirketleri	34
Hayat sigorta şirketleri	8
Emeklilik şirketleri	15
Milli Reasürans şirketi	1
TOPLAM	58
Yetki Almış bağımsız Denetim Şirketi	35

Kaynak: www.hazine.gov.tr, 2011

5.EPDK Tarafından Yapılan Denetim

5.1. EPDK’nın Kuruluşu

2001’de yürürlüğe giren 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun 4. maddesi ile Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) kurulmuştur. Kurum, yetkilerini Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu kanalı ile kullanmaktadır. Kurul, bir başkan, başkan

yardımcısı ve dokuz üyeden müteşekkildir. Kurulun görevi, elektrik piyasasında faaliyet gösteren iletim, üretim ve dağıtım şirketlerinin güvenlik standartları ve şartlarını tespit etmek, uygulanmasını sağlamak ve bu şirketlere lisans vermek ve lisans verilen işletmelerin denetimini yapacak bağımsız denetim şirketlerini yetkilendirmektir.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, Elektrik Piyasası Kanunu ile kurulmuştur. Ama Petrol Piyasası Kanunu ile Petrol piyasasının düzenlenmesi konusunda da faaliyet göstermektedir. Petrol Piyasası Kanunu'nun 14. maddesinde, Kurul'un "*Kurum, piyasa faaliyetlerini kendi personeli ile veya kamu kurum ve kuruluşları ile özel denetim kuruluşlarından hizmet alımı yoluyla denetime tâbi tutar*" (5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, Md.14) ifadesi yer almaktadır.

Petrol piyasasında bağımsız denetimi yapılan kuruluşlar şunlardır: Madeni yağ şirketleri, depolama şirketleri, iletim şirketleri, petrol akıtma işi yapan şirketler, dağıtım yapan şirketler, rafine yapan şirketler, serbest kullanıcı izni alan şirketler, İşleme lisansı alan şirketler bayilik lisansı verilen şirketler ve taşıma işi yapan şirketler.

Elektrik piyasasında bağımsız denetimi yapılan kuruluşlar şunlardır: otoprodüktör şirketleri, toptan satış şirketleri, elektrik üretim tesisleri, perakende satış yapan şirketler dağıtım şirketleri ve organize sanayi bölgelerinde dağıtım yapan şirketler.

5.2. Usul ve Esaslar

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, enerji piyasası kuruluşlarının bağımsız denetiminin yapılması esaslarını belirlemek üzere Yönetmelik yayınlamıştır. Sözü edilen yönetmelikte bağımsız denetimin amacı şu şekilde belirtilmektedir: *...enerji piyasasının güvenli ve rekabet koşulları içinde gelişmesini sağlamak üzere, şirketlerin faaliyetlerinin, uygulamalarının, işlem, hesap ve mali tablolarının, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri... raporlamaya ilişkin düzenlemeler ve sahip oldukları lisansın tabi olduğu koşullara uyulma durumunun tespiti ...* (EPDK Yönetmeliği, Md.5).

Bağımsız Denetimin Esasları: İşletmenin faaliyet ve uygulamaları ile işlem, hesap ve mali tabloların denetlenmesi, kurulca yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzeni, mali raporlamaya ilişkin düzenlemeler göz önünde tutularak denetlemenin yapılması, işletmenin, sahip olduğu lisansın özel ve genel hükümlere uygunluğunun incelenmesi, hesap, işlem ve kayıtları ile mali raporlarının doğruluğu, gerçeği dürüst biçimde yansıtıp yansıtmadığının tespiti ve rapora bağlanması, denetlemenin, defter, kayıt ve belgeler üzerinden ve gerektiğinde işlem yapılan üçüncü kişilerle hesap

mutabakatı sağlanarak yapılması. Üç tür denetim söz konusudur. Bunlar sürekli denetim, sınırlı denetim ve özel denetimdir (*www.epdk.org.tr, 2011*).

Bağımsız Denetim Sözleşmesi ve Denetim: Denetlenen kuruluş, yeterli imkânlarla sahip olduğunu belirlediği denetim şirketi ile denetleme sözleşmesi imzalar ve denetim şirketi bu sözleşmenin kopyasını Nisan ayı sonuna kadar Kurul'a gönderir. Sözleşmede denetlemeden sorumlu olan başdenetçi, ortak başdenetçi, kıdemli denetçi ile bunların yedekleri ve yardımcılarının adları yer alır. Denetim şirketi, mali tablolara ilişkin bilgi ve belgeleri elde edememesi halinde sözleşmeyi, Kurul'dan onay alarak feshedebilir. Denetlenen işletme de haklı neden göstererek sözleşmeyi Kurul'un onayını alarak feshedebilir. Denetçi, yasal düzenlemelere aykırılığı, hata ve hileleri ortaya çıkaracak bir yaklaşımı benimsemelidir. Denetlenen işletmenin, tüm bilgi ve belgeleri denetçi için hazır duruma getirme sorumluluğu vardır. Denetim şirketi ve denetçiler, denetim çalışmalarında tarafsızlıklarına şüphe düşürecek davranışlardan kaçınırlar. Bağımsız denetim raporu, olumlu görüş, olumsuz görüş, şartlı görüş, bir de görüş bildirmekten kaçınma şeklinde olabilir (*www.epdk.org.tr, 2011*)

5.3. Sayısal Veriler

Enerji piyasasında bağımsız denetim iki alanda söz konusudur. Bunlar: Elektrik ve Petrol piyasasıdır. Bundan dolayı bu iki piyasa ayrı ayrı ele alınarak bağımsız denetim yapılan işletmelerin sayısal verileri tespit edilecektir.

Tablo 11: Elektrik Piyasasında Lisans Alan ve Bağımsız Denetime Tabi Olan İşletmeler

İş konuları	Sayı
Üretim lisansı verilen şirketler	1.019
Otoprodüktör lisansı verilen şirketler	210
Toptan satış lisansı verilen şirketler	101
Dağıtım lisansı verilen şirketler	21
Organize sanayi bölgesinde dağıtım lisansı verilen şirketler	127
Perakende satış lisansı verilen şirketler	21
T O P L A M	1.499

Kaynak: (www.epdk.org.tr, 2011).

Tablo 12: Petrol Piyasasında Lisans Alan ve Bağımsız Denetime Tabi Olan İşletmeler

İş Konusu	Sayı
Depolama lisansı alan şirketler	102
Madeni yağ lisansı alan şirketler	282
Serbest kullanıcı lisansı alan şirketler	53
Akıtma tesisi lisansı alan şirketler	68
İletim lisansı alan şirketler	22
Rafineri lisansı alan şirketler	6
İşleme (biodizel) lisansı alan şirketler	44
Dağıtım lisansı alan şirketler	53
Bayilik lisansı alan şirketler	15
Taşıma lisansı alan şirketler	116
T O P L A M	761
Bağımsız denetim şirketi sayısı	83

Kaynak: (www.epdk.org.tr, 2011).

Yukarıdaki tablolardan da görüldüğü gibi Enerji Bakanlığı'na bağlı Enerji Piyasası Kurulu'nun lisans verdiği elektrik ve petrol piyasalarında faaliyet gösteren işletmelerin toplam sayısı $(1.499+761) = 2.260$ 'tır. Bu işletmelerin bağımsız denetimini yapmakla yetkilendirilen bağımsız denetim kuruluşu sayısı ise 83'dür. Yani yaklaşık olarak her bağımsız denetim kuruluşu ortalama 27 işletmeyi denetlemektedir.

6.Genel Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye'de muhasebe denetimi uygulamalarının ve muhasebe standartlarının gelişimi devlet öncülüğünde gerçekleşmiş, ekonomik ve siyasi olarak ilişkilerimizin yoğun olduğu ülkeler örnek alınarak aktarılan yasalar ile uygulamaların ve standartların gelişiminde bu ülkelerin uygulamaları etkili olmuştur. Muhasebe denetimi uygulamalarında önce Fransız mevzuatı ve yayınlarının daha sonra Alman mevzuatı ve yayınlarının etkisi olmuş, 1950 yılından sonra ABD ile olan ilişkilerin ekonomik ve kültürel alanda gelişmesiyle, Amerikan sisteminin etkisi görülmüştür (Üstündağ, 2000: 52). Türkiye'de muhasebe denetiminin gelişimi, 1987 sonrasında AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunulması ile AB düzenlemelerinin ve son

dönemlerde görülen uyum sürecinde Uluslararası Muhasebe Standartları'nın etkisinde kalmıştır

Açıklamalarda ifade edildiği üzere Türkiye'de halen beş alanda bağımsız muhasebe denetimi yapılmaktadır. Bunların tamamının etkin denetimi 90'lı yıllarda başlamıştır. Bu nedenle 1990-2010 yılları arası, Türkiye'de bağımsız muhasebe denetiminin gelişme dönemi olmuştur. Maliye Bakanlığı'na dönük vergisel amaçlı denetime, 1989 Yılında meslek örgütlenmesiyle isteğe bağlı olarak başlanmış, 1990'lı yılların başlarında da tekdüzen hesap planı ve tektip mali tablo standartları oluşturulmuştur.

Muhasebe mesleğinin örgütlenmesi sonucunda *bugün* SMMM ve YMM şeklinde iki unvan söz konusudur. Bu iki unvan tüm bağımsız muhasebe denetiminde kabul görmüştür. Öteki denetim alanlarında baş denetçi, kıdemli denetçi gibi ayrımlar ve ayrıntılar üzerinde durulmaktadır. Ancak bunlar da ya SMMM ya da YMM'dir. 2010 Yılı sonu itibarı ile bu iki unvanlı denetçilerin toplam sayısı 33.968'dir. Unvana sahip olup bir işletmede bağımlı olarak çalışanlarla birlikte unvan alanların toplam sayısı 82.227'dir. Yeminli Mali Müşavirliğin nitelik ayrımı sadece Maliye Bakanlığı açısından vardır. Öteki bağımsız muhasebe denetimi alanlarında ayırım yapılmamaktadır.

Maliye Bakanlığı'nın düzenlemelerinde ikinci önemli unsur tekdüzen hesap planı ve tektip mali tablolarıdır. Yani muhasebe standartlarıdır. Unvanlarda olduğu gibi bu hesap planı ve tek tip mali tablolar da öteki bağımsız denetim alanlarında yirmi yıl boyunca genel kabul görmüştür. Ancak sermaye piyasasına ve bankacılığa dönük denetimlerde Uluslararası Muhasebe Standartları uygulanmaktadır. 2011 Yılı başlarında yayınlanmış olan yeni Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre, 2013 yılından sonra Türkiye'de Uluslararası Muhasebe Standartları'na uyumlu olarak hazırlanan Türkiye Muhasebe Standartları uygulanacaktır. Ancak küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) için ayrı bir muhasebe standardı seti hazırlıkları da tamamlanmak üzeredir.

Bağımsız denetimde yararlanılacak bağımsız denetim standardı Türkiye'de henüz yoktur. Ancak bu standartların yakın gelecekte yapılacağı, yeni Türk Ticaret Kanunu'ndaki hükümlerden anlaşılmaktadır.

Bu açıklamalarla Maliye Bakanlığı'nın başlattığı ve onun denetiminde gelişme gösteren mesleki örgütlenmenin genel kabul gördüğü, yine aynı bakanlığın ortaya koyduğu tekdüzen hesap planı ve tek tip mali tabloların 1990-2010 yılları arasında Türkiye'de muhasebe uygulamasını ve denetimini şekillendirdiği anlaşılmaktadır.

Öte yandan SPK, 1981 yılında kurulmuştur, ama İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın 1990'a doğru aktif hale gelmesi ile sermaye piyasasının sağlıklı olarak

gelişmesini ve yatırımcıların hak ve yararlarını korumaya dönük denetimin önemi 1990'lı yıllarda artmıştır. Bu amaçla yapılacak bağımsız denetimin esaslarını belirleyen ilk yönetmelik 1987 yılında yayımlanmış ve 2006 yılında yenilenmiştir.

Sermaye Piyasası'na dönük denetimin Türkiye'de ilk çağdaş bağımsız muhasebe denetim ilkelerini içerdiği anlaşılmaktadır. Rapor standartları belirlenmiş ve mali tabloların denetiminde Uluslararası Muhasebe Standartları'nın uygulanması benimsenmiştir. Rapor standartlarında olumlu görüş bildiren, şartlı görüş bildiren, olumsuz görüş bildiren ve görüş bildirmekten kaçınan rapor türleri Sermaye Piyasası'na dönük denetim ile gündeme gelmiş ve öteki bağımsız denetleme alanlarında (Maliye Bakanlığına dönük vergisel amaçlı denetim dışında) da uygulanmaya başlanmıştır.

Burada belirtilmesi gereken bir başka husus, Sermaye Piyasası Kurulu'nun da kendi denetim kadroları yardımı ile denetim yapmakta olmasıdır. Bu, Türkiye'de genel bir uygulama olup bağımsız denetime yetki veren devlet kuruluşları, kendi denetim elemanları ile de denetim yapmaktadırlar. Ama bu denetim, muhasebe denetiminden farklı olup genel denetim anlamını taşımaktadır.

2010 Yılı sonu itibarı ile sektörde faaliyet gösteren 1.059 işletme, yetki verilen 100 bağımsız muhasebe denetim kuruluşunca denetlenmektedir. Burada belirtilmesi gereken bir husus da bu denetimin zorunlu olmasıdır.

Bankacılığa dönük bağımsız denetimin amacı başlangıçta mevduat sahiplerinin haklarının korunması olarak saptanmıştır. 2000'li yıllara doğru karşılaşılan iktisadi krizler sonucunda bankacılık kesiminde sarsıntı yaşanması, denetlemenin amacını tasarruf sahiplerinin haklarının korunması yanında, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasının teminini kapsayacak biçimde gelişme göstermiştir. Bu gelişme doğrultusunda 1999 yılı sonlarında Bankalar Kanunu'na yapılan eklenti ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun oluşturulduğu görülmektedir.

Denetim sadece bankacılık kesimini değil, finansal kiralama şirketlerini, faktoring şirketlerini ve finansman şirketlerini de kapsayacak biçimde gelişme göstermiştir. 2010 Yılı sonu itibarı ile denetlenmesi istenilen finansal kuruluş sayısı 171 olup yetkilendirilen denetim kuruluşu sayısı ise 40'tır.

Finans sektörünün denetim standartlarının da sermaye piyasasına dönük denetlemede olduğu gibi, gelişmiş bir düzeyde olduğu, Uluslararası Muhasebe Standartları'nın uygulandığı, rapor standartlarının olduğu dikkati çekmektedir. Bu denetim zorunludur. Burada son olarak belirtilmesi gereken husus, sermaye piyasasında olduğu gibi, burada da bağımsız muhasebe denetiminin esaslarını ortaya

koymak açısından bağımsız denetleme yönetmeliğinin 2006 yılında yürürlüğe girmiş olmasıdır.

Sigortacılığa dönük bağımsız denetimin amacı, sigorta ve reasürans şirketlerinin faaliyetlerinin güven ve açıklık içinde sürdürülmesi ve kamunun doğru bir şekilde bilgilendirilmesidir. 1990 Öncesi mevcut olan Sigorta Murakabe Kurulu'nun yerini 1994 yılında Hazine Müsteşarlığı bünyesinde oluşturulan Sigorta Denetleme Kurulu almış ve bu kurul bağımsız muhasebe denetimini başlatmıştır. 2010 Yılı sonu itibarı ile 58 sigorta ve reasürans şirketi (bireysel emeklilik şirketleri dahil) denetlenmekte olup denetim yetkisi verilen bağımsız denetim şirketi sayısı ise 35'tir. Sigortacılık denetiminin bankacılığa paralel olarak, Uluslararası Denetim Standartları açısından olsun, denetim raporları standartları açısından olsun çağdaş bir yapıda olduğu görülmektedir. Sigortacılığın denetiminin, 2003 yılında çıkarılan bağımsız denetim yönetmeliğine dayalı olarak yapılmakta olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Burada da bağımsız denetim zorunludur.

Enerji piyasasına dönük bağımsız denetim, bağımsız muhasebe denetiminin son uygulama alanı olmuştur. 2001 Yılında Elektrik Piyasası Kanunu yürürlüğe girdiğinde, bu kanun ile Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun oluşturulduğu görülmektedir. Bağımsız muhasebe denetimi de 2003 yılında bağımsız denetimin önünü açan yönetmeliğin yayımlanması ile gündeme gelmiştir. Enerji piyasasında bağımsız denetimin amacı, enerji piyasasının güvenli ve rekabet ortamı içinde gelişimini sağlamak üzere, işletmelerin faaliyetlerinin, uygulamalarının, işlem, hesap ve mali tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve sahip oldukları lisansın tabi olduğu koşullara uyulma durumunun tespiti şeklinde özetlenmiştir.

Türkiye'de enerji piyasasını oluşturan dört iş kolundan elektrik piyasası ve petrol piyasasında faaliyet gösteren işletmelere Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından lisans verilmekte ve bu lisansı alan işletmeler bağımsız muhasebe denetimine tabi olmaktadır. Öte yandan Kurul, kendi denetim elemanlarınca işletmelerin genel anlamda denetimlerini yapmaktadır. Ayrıca bu alanda da denetim standartlarının oluşturulmaya çalışıldığı ve raporlama standartlarının oluşturulduğu gözlenmektedir.

2010 Yılı sonu itibarı ile enerji piyasasında 2.260 işletmenin (elektrik ve petrol piyasası) bağımsız muhasebe denetimi yapılmış olup bu denetimi yapmak üzere yetki verilen bağımsız denetim kuruluşlarının sayısı 83'tür. Bu açıklamalara göre 2010 yılı sonu itibarı ile Türkiye'de bağımsız muhasebe denetimi yapılan kuruluş sayısı ve denetçi şirket sayısı aşağıdaki gibidir:

Tablo 13: Bağımsız muhasebe denetimi yapılan ve yapan kuruluş sayıları

Denetimi yaptıran kurum	Denetlenen Kuruluş sayısı	Denetimi yapan	Denetimi yapanların sayısı
Maliye Bakanlığı	27.500	YMM	2.137
SPK	1.059	Bağımsız denetim firması	100
BDDK	171	Bağımsız denetim firması	40
Sigortacılık Düzenleme Kurulu	58	Bağımsız denetim firması	35
EPDK	2.260	Bağımsız denetim firması	83

Söz konusu beş denetim alanından ilkinin oluşturduğu Maliye Bakanlığı'na dönük vergisel denetim, sonraki dört denetim alanı için de söz konusudur. Yani son dört denetim alanında denetim gören işletme sayısı (1.059 + 171+58+2.260) 3.548'dir. Ancak bu şirketlerin hemen hemen hepsi Maliye Bakanlığı açısından vergisel açıdan bağımsız denetime de tabi tutulmaktadır. Yani bu sayı 27.500 olarak görülen Maliye Bakanlığı'na dönük vergisel denetim gören işletmelerin içindedir. Denetim yapan uzman ve şirket açısından da aynı durum söz konusudur. Vergisel denetimi yapan Yeminli Mali Müşavirler şirket halinde örgütlendikleri gibi kişi olarak da çalışmaktadırlar. Bu nedenle denetim yapan Yeminli Mali Müşavir sayısı önem taşımaktadır. Öteki denetim alanlarında yetki olarak faaliyet gösteren denetim şirketleri de beş denetim alanına hizmet verebilmektedir. Bu nedenle bunların toplamı da fazla anlamlı değildir.

Burada en fazla dikkati çeken husus, Maliye Bakanlığı tarafından yaptırılan vergisel denetim gören şirketlerin öteki dört alanda da denetim görmeleri dolayısıyla ikili denetimin söz konusu olmasıdır. Yani Maliye Bakanlığı tarafından yaptırılan denetim öteki alanlarda kabul görmemekte, öteki alanlarda yaptırılan denetim de Maliye Bakanlığı tarafından kabul görmemektedir. Bu durumun nedenleri şöyle açıklanabilir:

1-Beş denetim alanının amaçlarının farklı olması: Maliye Bakanlığı'na dönük denetim vergisel amaç içermektedir. Sermaye Piyasası'na dönük denetim tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasına dönük nitelik taşımaktadır. Bankacılığa dönük denetim hem bankalarda mevduat hesabı açtıran tasarruf sahiplerinin haklarının korunmasına ve hem de bankacılık düzeninin sağlamlığının korunmasına dönük nitelik taşımaktadır. Aynı şekilde sigortacılığa dönük denetim sigortacılığın güven içinde gelişmesine, enerji piyasasındaki denetim de bu piyasanın güvenlik ve

ekonomik rekabet içinde gelişmesinin teminine dönük nitelik taşımaktadır. Yani hem amaçlar farklıdır, hem de denetimi yaptırın devlet kurumları farklıdır.

2-Vergi yasalarının gelir ve gider anlayışının farklı olması: Türkiye’de vergi yasaları esas itibarı ile 1949 vergi reformuna dayanır ve çoğunun yenilenmesi gerekir. Bu yenileme işlemlerinin yavaş da olsa ele alındığı gözlenmektedir.

3-Vergiciliğe dönük olarak yapılan denetlemenin gelir tablosu ağırlıklı ve vergi matrahının saptanmasına dönük nitelik taşınmasına karşın, ötekilerde genellikle, mali bünye sağlamlığının önem taşınması nedeni ile bilanço denetiminin öne çıkması.

4-Muhasebe standartları: Halen Maliye Bakanlığına dönük denetlemede 1992 yılında düzenlenmiş olan Tekdüzen Hesap Planı ve Tek Tıp Mali Tablolardan yararlanılmaktadır.

Sermaye Piyasası’na, Bankacılığa ve Sigortacılığa dönük denetimlerde ise Uluslararası Muhasebe Standartları’ndan yararlanılmaktadır. Yeni TTK tüm iktisadi kuruluşların 2013 yılından itibaren Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu olan TMS’yi kullanmalarını öngördüğüne göre bu engelin ortadan kalkacağı anlaşılmaktadır. Muhasebe standartlarının oluşumu için TMSK’nın çalışmalarına yasal düzenlemelerde atıf yapılması bu kurulun aktivitelerinin önemini artırıcı nitelik taşımaktadır.

Burada inceleme konusu yapılan beş bağımsız denetim alanı, devletin beş ayrı kurumu tarafından organize edilmekte ve yönlendirilmektedir. Bunların birleşerek müşterek bir zeminde buluşmaları bağımsız muhasebe denetiminin gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlayabilecektir.

Kaynakça

- *Nihat A. Üçüncü: Kazanç Vergisi Şerh ve İzahları, 1943, İstanbul.*
- *Oktay Güvemli: Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, XX. Yüzyıl, 4. Cilt, Sayfa 673 vss., 2000, İstanbul.*
- *TÜRMOB Çalışma Raporları : 1994 -1995, 2000 -2001, 2004-2005, 2008-2010*
- *Nail Sanlı –Barış Sipahi: Türkiye Muhasebe Meslek Örgütünün Kuruluş ve Gelişmesi, Paper, for 2. Balkans and Middle East Countries Auditing and Accounting History, 15-18 September 2010, İstanbul.*
- *Yahya Arıkan, Ümmühan Aslan: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Meslek Örgütünün En Büyük Kuruluşu: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, Paper, 2. Balkans and Middle East Countries Conference on Auditing and Accounting History, 15-18 September 2010, İstanbul.*
- *Vasfi Haftacı, A. Cemkut Badem: Yeni Türk Ticaret Kapsamında Muhasebe Mesleğini İlgilendiren Genel Düzenlemeler, MUFAD Dergisi, Nisan 2011.*
- *Oktay Güvemli: Türkiye’de Muhasebe Meslek Örgütününün 20. yılı, MUFAD Dergisi, Sayı 44, Ekim 2009.*
- *Muamele Vergisi Yasası, 1927 yılı, 1039 sayılı.*

- *Kazanç Vergisi Yasası, 27.2.1926 tarih ve 755 sayılı.*
- *Dahili İstihlak Vergisi ve Resimleri yasası, 12.6.1930 tarih ve 1718 sayılı.*
- *3568 Sayılı Meslek Örgütlenme Yasası, 13.6. 1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazete.*
- *Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 26.12.1992 Tarih ve 21447 sayılı Resmi Gazete*
- *Sermaye Piyasası Kanunu, 1981 tarih ve 2499 sayılı.*
- *Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik, 13.2. 1987 tarih ve 19663 sayılı Resmi Gazete.*
- *Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri X, No: 22, 12.6. 2006 tarih ve 26196 sayılı mükerrer Resmi Gazete.*
- *4389 Sayılı Bankalar Kanunu, 23.6.1999 tarih ve 23734 sayılı Resmi Gazete.*
- *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yönetmeliği, 22.6.2000 tarih ve 24087 sayılı Resmi Gazete*
- *Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, 8.9.2003 tarih ve 25223 sayılı Resmi Gazete.*
- *Elektrik Piyasası Kanunu, 20.12.2003 tarih ve 25322 sayılı Resmi Gazete.*
- *10.7.2008 Tarih ve 786 sayılı yasa, 26 Temmuz 2008 tarih ve 26948 sayılı Resmi Gazete.*
- *Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununa Eklenen Ek:1'ci madde,18.12. 1999 tarih ve 4487 sayılı yasa.*
- *Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Yönetmeliği, 16.3.2004 tarih ve 25404 sayılı Resmi Gazete.*
- *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile (IFRS/IAS) Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları, TMSK Yayını 5, 2010, Ankara.*
- *International Accounting Standards, Cilt 1 ve 2, Türkçe tercümesi, 2010, Ankara.*
- *Türk Ticaret Kanunu, 13.1.2011 tarih ve 6102 sayılı,14.2.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete.*
- *Sermaye Piyasası'nda Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği, Seri XI, No 29; 9.4.2008 tarih ve 26842 sayılı Resmi Gazete.*
- *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Tarafından Yapılacak Demetime İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 22. 7.2006 tarih ve 26236 sayılı Resmi Gazete.*
- *19.10 2005 Tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 1.11.2005 tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazete.*
- *Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, 1.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.*
- *Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, 8.9.2003 tarih ve 25223 sayılı Resmi Gazete.*
- *4.12.2003 Tarih ve 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 20.12.2003 tarih ve 25322 sayılı Resmi Gazete*

- *Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren İşletmelerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik, 3.10.2003 tarih ve 25248 sayılı Resmî Gazete.*
- www.turmob.org.tr
- spk.gov.tr
- www.bddk.org.tr
- [www.gip.gov.tr, index.php](http://www.gip.gov.tr/index.php)
- bddk.gov.tr
- epdk.gov.tr
- *Yazıcı, M. (1986), "Bağımsız Muhasebe ve Denetleme Mesleği Üzerine Araştırma", İstanbul: Yüksek Ticaret Mezunları Derneği Yayını*
- *Aysan, M. A., Sarioğlu, B.ve Sarioğlu, K. (1998), "Cumhuriyetin 75. Yıldönümünde Muhasebe Tarihi", Ankara: TÜRMOB Yayın No:51.*
- *Başpınar, Ahmet (2004), "Türkiye’de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış", Maliye Dergisi, Aralık-Sayı: 146.*
- *Şensoy, H. B. (2008), Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi ile Muhasebe Standartlarının Türkiye’deki Durumu, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara*
- *Üstündağ, Saim (2000), "Muhasebe Standartları Oluşturulması Süreci", Muhasebe ve Denetime Bakış, Nisan, 2000, s.31-57.*
- *Yılmaz, F. (1994), Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’deki Uygulamalarla Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.*
- *Tokay, S.H. (1987), "Muhasebede Standartlaştırma Çalışmalarının İncelenmesi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.*
- *Çelebi, Ali, Güçlü, Fırat, C. (2007), "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve T.M.S.K.", Vergi Dünyası, 310, 144-149.*
- *Okur, Mahmut (2007), Bağımsız Denetimin Denetimi, Ankara: SPK Yayınları.*

Türk Özdeyişleri

*Ata malı ömürlükge bolmaz (Baba malı sonsuz olmaz)

*Az bergen candan, köp bergen maldan.

(Az veren candan çok veren maldan)

*Kişi hakın satma, atang curtun atma.

(kimsenin hakkını satma, atanın yurdunu atma-terk etme)